Current Global Reviewer

Peer Reviewed Multidisciplinary International Research Journal
PEER REVIEWED & INDEXED JOURNAL

ISSN 2319-8648 | Impact Factor - 7.139 | Indexed (SJIF)

March 2020 Special Issues- 25 Vol. 2

The Current Issues in Social Sciences in India (CISSI-2020)

Chief Editor
Mr. Arun B. Godam

Guest Chief Editor
Prof. Dr. B. D. Kokate (I/C Principal)

Dr. S. S. Undare (Vice Principal)
Dr. G. A. Mohite (Vice Principal)

Editor
Dr. R. K. Kale

Co-Editors
Dr. S. N. Akulwar
Dr. B. D. Jadhavar
Dr. S. E. Ghumatkar

Balbhim Arts, Science & Commerce College, Beed

Impact Factor – 7.139 ISSN – 2348-7143

Current Global Reviewer

Peer Reviewed Multidisciplinary International Research Journal
PEER REVIEWED & INDEXED JOURNAL

March 2020 Special Issue- 25 Vol. 2

The Current Issues in Social Sciences in India (CISSI-2020)

Chief Editor
Mr. Arun B. Godam

Guest Chief Editor
Prof. Dr. B. D. Kokate (I/C Principal)

Dr. S. S. Undare (Vice Principal)
Dr. G. A. Mohite (Vice Principal)

Editor
Dr. R. K. Kale

Co-Editors
Dr. S. N. Akulwar
Dr. B. D. Jadhavar
Dr. S. E. Ghumatkar

Balbhim Arts, Science & Commerce College, Beed

Shaurya Publication, Latur

CURRENT GLOBAL REVIEWER

Special Issue 25 , Vol. 2 March 2020	Peer Reviewed SJIF	ISSN : 2319 - 8648 Impact Factor : 7.139

Current Global Reviewer

Peer Reviewed Multidisciplinary International Research Journal
PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

SPECIAL ISSUE – 25 Vol 2

Title of the issue : - The Current Issues in Social Sciences in India (CISSI-2020)

© **All rights reserved with the College & publisher Price : Rs. 400/-**

Chief Editor – Arun Godam
Latur

Guest Chief Editor
Prof. Dr. B. D. Kokate (I/C Principal)

Dr. S. S. Undare (Vice Principal)
Dr. G. A. Mohite (Vice Principal)

Editor
Dr. R. K. Kale

Co-Editors
Dr. S. N. Akulwar
Dr. B. D. Jadhavar
Dr. S. E. Ghumatkar

Balbhim Arts, Science & Commerce College, Beed

Published BY
Shaurya Publication
Old MIDC , Near Kirti Gold Chowk, Latur
Email- hitechresearch11@gmail.com , 8149668999

Printed By.
Shaurya Offset
Old MIDC , Near Kirti Gold Chowk, Latur
Email- hitechresearch11@gmail.com

EDITION : March 2020

Special Issue 25 , Vol. 2 March 2020 | Peer Reviewed SJIF | ISSN : 2319 - 8648 Impact Factor : 7.139

38. लोकप्रशासनामधील नवीन सुधारणा 154
डॉ.इरलापल्ले पी.बी.
39. भारतीय क्रांतीकारी चळवळीत महिलांचे योगदान 156
प्रा.डॉ. जाधवर बी.डी.
40. जात आणि Nation 159
जावळे बाबासाहेब नागोराव
41. भारतीय इतिहासातील स्त्रीवाद 161
प्रा. जिजा हनुमंत रेडके
42. "ग्रामीण विकास प्रशासनातील माहिती तंत्रज्ञान विषयक प्रशिक्षण आणि यशदाची भूमिका : विशेष संदर्भ महाराष्ट्र" 164
फुलारी ज्योती महिशंकर
43. "सबाल्टर्न लेखन प्रवाह नवा आशयघन आकृतीबंध" 170
प्रा.डॉ. दिलीप तुकाराम कदम
44. भारताच्या परकीय व्यापाराची बदली रचना आणि दिशा 173
कदम व्ही. बी. , प्रा.डॉ. एस.एस. पतंगे
45. सत्यशोधक चळवळीतील स्त्रियांचे योगदान 177
कल्पना गोविंदराज बडे
46. जगासमोरील गंभीर समस्या : दहशतवाद 181
प्रा. डॉ. कल्याण आश्रु वरळे
47. राज्य प्रशासनात राज्यपालांची भूमिका 184
ऐश्वर्या अशोक कांबळे
48. "भारताचे राजकारण आणि जातीवाद" 189
प्रा. कमलाकर शरद इंगळे
49. महिला सशक्तिकरणात शिक्षणाचे महत्त्व 190
प्रा. डॉ. कमलेश नारायणलाल गुप्ता
50. स्थानिक इतिहास लेखनाची आवश्यकता 193
सहा. प्रा. कांतराव किसनराव कलाणे
51. क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले : चिंतन 195
प्रा.डॉ.विद्यासागर पुं. सोनकांबळे
52. राजकीय पक्ष संकल्पना आणि स्वरूप 197
आबासाहेब आर.कसबे
53. नक्षलवाद -काल आज आणि उदया 200
भास्कर कसोटे, प्रा.डॉ.आर.के.काळे
54. भारतीय राजकीय प्रक्रियेत जातीची भूमिका : एक निरीक्षण 203
प्रा.डॉ. बळीराम कटारे
55. ''भारतातील कामगार चळवळ'' 206
प्रा. केशव देविदासराव पावडे
56. "भारतीय राजकारणातील सांस्कृतिक राष्ट्रवाद" 212
खंदारे एन.व्ही

CURRENT GLOBAL REVIEWER

Special Issue 25 , Vol. 2 | Peer Reviewed | ISSN : 2319 - 8648
March 2020 | SJIF | Impact Factor : 7.139

भारतीय क्रांतीकारी चळवळीत महिलांचे योगदान

प्रा.डॉ. जाधवर बी.डी.

इतिहास विभाग प्रमुख, बलभीम महाविद्यालय, बीड.

प्रस्तावना :

जगाच्या पाठीवर अनेक देश उदयास आले. त्या सर्व देशांनी आपले स्वतंत्र आस्तीत्व टिकवण्यासाठी सातत्याने प्रयत्न केले होते. परंतू काही देश वरील प्रयत्नात यशस्वी झाले तर काहींना मात्र यशप्राप्त झाले असे म्हणता येणार नाही. त्यापैकी भारतदेशाचे उदाहरण घेता येते भारताचा विचार केला तर प्राचीन मध्ययुगीन आणि आधूनिक या तिन्ही कालखंडापैकी जवळ पास आधूनिक कालखंडापर्यंत भारत पारतंत्र्यात होता हे आपणास नमूद करावे लागते. वरिल सर्व गोष्टी बरोबर असल्या तरी प्राचीन आणी मध्ययुगीन कालखंडात भारतीय स्वातंत्र्यासाठी फारसे प्रयत्न झाले नाहीत असे म्हटले तरी चूकीचे ठरणार नाही कारण त्या काळातील काही महिलांनी स्वातंत्र्याच्या अनूषंगाने काही क्रांतीकारकांच्या चळवळी उभारल्या असतील तरी त्या चळवळीची फारशी इतिहासाने नोंद घेतली असे म्हणता येणार नाही परंतू मध्ययुगाच्या आस्तानंतर आधूनिक कालखंडात मात्र भारतीय स्वातंत्र्यासाठी मोठ्या प्रमाणावर आंदोलने सुरू झाली. त्यामधून नवनविन चळवळीचा उदय झाला. चळवळीच्या माध्यमातून अनेक क्रांतीकार तयार झाले. त्यांनी केलेले कार्य हे क्रांतीकारी कार्य म्हणून संबोधले जाऊ लागले. त्यामधून क्रांतीकारी चळवळी उदयास आल्या अशा विविध क्रांतीकारी चळवळीमध्ये क्रांतीकारकांनीच म्हणजे पुरूष वर्गानेच काम केले होते असे म्हणता येणार नाही. या कार्यात देशातील आणि महाराष्ट्रातील अनेक स्त्रीयांनी आपला सहभाग नोंदवला होता. त्यामूळे इतिहासाने क्रांतीकारी स्त्रियांच्या कार्याची नोंद घेतली आहे. एकंदर भारतीय स्वातंत्र्यासाठी ज्या स्त्रीया सातत्याने झगडल्या मोठ्या प्रमाणात मानहानी सहन करावी लागली तरी खचून न जाता सातत्याने कार्यमंग्न राहून आपले योगदान दिले अशा भारतीय क्रांतीकारी चळवळीतील काही मोजक्या स्त्रियांच्या कार्याचा आढावा या शोध निबंधता घेतला जाणार आहे तो खालील प्रमाणे असेल.

ब्रिटिश राजवटीच्या विरोधात १८५७ मध्ये भारतीयांनी जो उठाव केला होता तो उठाव म्हणजे भारतीय स्वातंत्र्यासाठीचे पहिले युद्ध म्हणूनच ओळखला जातो. परंतू तो उठाव ब्रिटीश राजवटीने मोडीत काढला. तेव्हा संघटीत लढयाशिवाय पर्याय नाही ही गोष्ट भारतीयांच्या लक्षात आली. १८५७ च्या उठावाने भारतीय जनतेत नैराश्य होते. तरी छोटे मोठे सशस्त्र उठाव चालूच होते या उठावात अनेक भारतीय तरूण तरूणींनी सहभाग घेऊन लढत असतांना वीरमरण पत्कारले होते. त्यामूळे भारतीय स्वातंत्र्य आंदोलनात क्रांतीकारी चहवळीचे फार मोठे योगदान होते. एकंदर इंग्रजांच्या जोखडातून भारतीयांची मुक्तता करणे हेच क्रांतीकारी चळवळीत सहभागी झालेल्या क्रांतीकारी स्त्री यांचे ध्येय होते त्या स्त्रीया खालील प्रमाणे आहेत.

कल्पना दत्त :

ब्रिटिशांच्या जोखडातून भारत मातेला मुक्त करण्यासाठी अनेक विरांगणानी आपल्या प्राणांची आहूती दिली त्या विरांगणापैकी कल्पना दत्त हि एक होय याचा जन्म बंगाल प्रांतातील चितगाव जिल्ह्यातील शिरपूर या ठिकाणी २७ जुलै १९१३ मध्ये झाला होता. त्या लहानपणापासून गर्ल्स गाईडमध्ये सहभागी झाल्या होत्या. त्यानंतर क्रांतीकाऱ्याकडे आकर्षीत झाल्या क्रांतीकारी कार्य जोमाने करण्यासाठी त्यांनी छात्रीसंघ या संघटनेत सहभागी होऊन लष्करी शिक्षण संपादन केले. याच काळात बंगाल प्रांतात सुर्यसेन मास्टरदा यांच्या विचारांचे वारे अगदी गतीने वहात होते. त्या विचारांचा प्रभाव कल्पना दत्त यांच्यावर पडला त्यामूळे त्यांच्याच क्रांतीदलात कामकरण्याचे त्यांनी निश्चित केले. हा काळ अगदी कल्पनादत्त यांच्या तारूण्याचा कालखंड होता. त्यामुळे त्यांच्या सळसळत्या रक्ताला सळसळत्या कार्याचीच आवश्यकता होती. त्यांमूळे कल्पनादत्त यांनी सुर्यसेन यांची जंगलातील एक झोपडीत मध्यरात्री भेट घेऊन त्यांचे विचार ऐकूण त्या भारावून गेल्या क्रांतीकार्यासाठी तयार झालेल्या कल्पना दत्त यांनी सुर्यसेन यांच्या क्रांतीकारका समवेत १९ एप्रील १९३० रोजी उठाव करूण ब्रिटिश शस्त्रागारावर हल्ला करून ते लुटले. या घटनेमुळे इंग्रजांचे धाबे दणाणले होते. त्यांनी क्रांतीकारकांची चोहोबाजूंनी नाकेबंदी केली तेव्हा क्रांतीकारक वाट दिसेल त्या मार्गाने पळून जाऊ लागले. याच वेळेस एका ठिकाणावरून पोलीस जिपवर बाँबपडला काही वेळानंतर दोन बाँब पडले. गोळयांचा मारा सुरू झाला. या घटनेने पोलीस चक्रावून गेले. या मध्ये पोलीस वहानाचे नुकसान झाले काही पोलीस मरण पावले. या सर्व घटनेचा फायदा घेऊन क्रांतीकार पळून जात होते. अशात पोलीसांची दूसरी तूकडी तपास करत होती. पोलीसांच्या तूकडीत तपासासाठी प्रकाश बाँबचा वापर केला तेव्हा त्या प्रकाशात एक व्यक्ती पळून जात असताना दिसली. त्याच व्यक्तीचे नाव होते कल्पना दत्त.